

Bestemming als spirituele ervaring

Eelco van den Dool

In 2010 overlijdt Rudolf Mees, de laatste van de vier mensen die het initiatief tot de Triodos Bank hebben genomen. Ze maken in 1968 een bescheiden begin met wat ongeveer vijftig jaar later is uitgegroeid tot een toonaangevende duurzame bank. Rudolf Mees maakt in de beginperiode een bijzondere ervaring mee.

“Wij wilden Bernard Lievegoed vertellen dat we zouden gaan beginnen. Hij was toen voorzitter van de Antroposofische Vereniging in Nederland. Wij hadden een audiëntie bij hem aangevraagd. We zaten met zijn vieren in een kamertje en Lievegoed kwam er bij zitten. Alle vier vertelden we op onze eigen manier dat we gingen beginnen. Hij luisterde beleefd en toen zei hij: ‘Dieter, ga je het doen?’

‘Ja’, zei Dieter.

‘Adriaan, ga je het doen?’

‘Ja’, zei Adriaan.

‘Nou, Rudolf, ga je het doen?’

‘Ja.’ En Lex? ‘Ook.’

Toen we weer buiten stonden hadden we echt het gevoel dat we een soort gelofte hadden afgelegd. We konden niet meer terug. Het is natuurlijk makkelijk om te vertellen dat je iets wilt gaan doen. Lievegoed had op dat moment de wijsheid om te zeggen: ‘Ja, dat is prima, maar dan moet je het ook écht willen doen.’ Voor mijn gevoel zat ik er toen echt aan vast en kon ik niet meer terug. Het was niet meer vrijblijvend. Had dat gevoel iets

We hadden het gevoel dat we een soort gelofte hadden afgelegd. We konden niet meer terug

te maken met tot je bestemming komen? Het past in je biografie en dan zeg je: ‘1, 2, 3, in godsnaam: daar gaat ‘ie dan!’ (Van den Dool & Van Dassel, 2010, p.37).

In dit artikel wil ik ‘bestemming’ benaderen vanuit spiritualiteitonderzoek. In spiritualiteitonderzoek staan spirituele ervaringen en spirituele vorming centraal. Zelf doe ik onderzoek naar business spiritualiteit. Dat betekent dat ik geïnteresseerd ben in ‘werk-ervaringen’ van bijvoorbeeld: zin, verbijstering, totaliteit, verdriet, verbondenheid, verwondering en appèl. Ik onderzoek hoe we dit soort ervaringen kunnen inzetten ten bate van het functioneren van mensen in organisaties.

De ‘werk-ervaringen’, waar business spiritualiteit zich op richt hebben een aantal kenmerken. Ze zijn moeilijk objectiveerbaar. Ze dóen iets met je: er gebeurt iets met je. Ze brengen je aan de grens van je menselijke bestaan. Er is iets geheimzinnigs in die ervaringen, vertellen de mensen die ze hebben, alsof er aan die andere kant van de grens van je menselijke bestaan iets (of iemand) is dat iets met je wil. Het zijn dit soort elementen die een ervaring tot een spirituele ervaring maken. Een dergelijke ervaring hoeft geen incidentele zwerfkei te zijn maar kan onderdeel zijn van een persoonlijk ontwikkelproces. Spiritualiteit heeft de potentie om heel krachtig, intens, vormend en richtinggevend te zijn, juist vanwege haar grenskarakter. Business spiritualiteit wil dit soort ervaringen en ontwikkelprocessen een plek geven in organisaties.

Wat hebben business spiritualiteit en bestemming met elkaar te maken? Laten we even teruggaan naar de ervaring Rudolf Mees. Als we de laatste zinnen uit het citaat nauwkeurig lezen, zien we dat hij over bestemming spreekt als een ervaring met een spiritueel karakter. Allereerst wordt uit het citaat duidelijk dat hij bestemming ervaart (‘... echt het gevoel...’) en bestemming bijvoorbeeld niet beschouwt als een feit of als het resultaat van een analyse. Het citaat verwoordt ten tweede het raadselachtige karakter van de ervaring: de ervaring roept vragen op en zet aan tot reflectie: ‘Had dat gevoel iets te maken met tot je bestemming komen?’

Mees’ ervaring verhaalt ook van ‘iets’ dat je als het ware opeist: ‘Ik kon niet meer terug.’ Het (spelenderwijs) gebruik van ‘in godsnaam’ ten slotte refereert aan iets (of iemand) aan gene zijde dat in de ervaring lijkt te verschijnen. Omdat Rudolf Mees zelf zijn ervaring koppelt aan ‘bestemming’ is dit een mooi voorbeeld van een bestemmingservaring met een spirituele lading.

Business spiritualiteit vraagt dus aandacht voor het ervarende karakter van het begrip ‘bestemming’. Het verken het spirituele element in bestemmingservaringen en ontwikkelt methoden om verdiepte bestemmingservaringen in te zetten voor persoonlijke ontwikkeling van mensen in organisaties.

Tradities

Business spiritualiteit probeert grenservaringen in werksituaties op het spoor te komen, ze te expliciteren en te ordenen. Maar met alleen ervaringen redden we het niet. We hebben de hulp nodig van een spirituele bril. Zonder de bril van een bepaalde spiritualiteit zie je door de bomen van ervaringen het spirituele bos niet meer. Spirituele tradities bieden een interpretatiekader. Ze helpen om in alle ervaringen bepaalde wezenlijke momenten te laten oplichten en ontwikkelmogelijkheden op het spoor te komen.

Zo kunnen we ook kijken naar wat verschillende spirituele tradities over 'bestemming' te zeggen hebben. Het bijzondere is dat verschillende spirituele tradities elk een eigen invulling daaraan geven. Ik wil dat illustreren met drie voorbeelden: de spiritualiteit van bevrijdingstheologie, Benedictijnse spiritualiteit en natuurspiritualiteit.

Strijd als bestemming

Bevrijdingstheologie is ontstaan in de jaren 60 van de vorige eeuw in Latijns-Amerika. Arme, onderdrukte groepen in deze landen kwamen, geïnspireerd door een politieke interpretatie van het christendom, in verzet tegen armoede en onrecht. In deze spiritualiteit staat een scherp besef van maatschappelijk onrecht én van de eigen betrokkenheid in dat onrecht aan de wieg van een persoonlijke bestaanscrisis; de ervaring van: 'Zó kan ik niet langer!' Vanuit die existentiële crisis kunnen mensen in actie komen, bijvoorbeeld door nieuw beleid in hun organisatie te initiëren.

De spiritualiteit van bevrijdingstheologie benadrukt het strijddkarakter: verandering komt niet vanzelf maar stuit op weerstand en verzet. Hopen, onderlinge verbondenheid, de droom vasthouden en doorzettingsvermogen: die ervaringen kenmerken deze spiritualiteit en daarin wordt ook de bestemming ervaren.

Een voorbeeld is William Browder, een Amerikaanse zakenman die actie voert voor mensenrechten in Rusland. Hij verwoordt de bestemmingservaring van deze spiritualiteit heel typerend: "Veilig ben ik niet. Ik denk dat ze me op een gegeven moment zullen vermoorden. Maar

ik kan nu niet meer opgeven. Dan zou mijn ziel voor de rest van mijn leven vergiftigd zijn. Die keus heb ik gemaakt. Dit is mijn missie." (Lucas & Roussingh, 2013, p.5).

Rust, ritme en aandacht als weg naar bestemming

Heel anders van aard is de bestemmingservaring die Benedictijnse spiritualiteit kan laten oplichten. De kloosterregel van Benedictus uit de zesde eeuw heeft tot op de dag van vandaag een grote aantrekkingskracht, niet in de laatste plaats door bekende auteurs Wil Derkse en Anselm Grün.

Belangrijke elementen uit deze spiritualiteit, vertaald naar een organisatieomgeving, zijn: trouw en toewijding aan de organisatie, leren om echt naar elkaar te luisteren en de grote én kleine dingen gelijkelijk te waarderen en met dezelfde aandacht te doen. Ideaal in de Benedictijner spiritualiteit is een organisatie waarin

een sfeer van 'vrede en duidelijkheid, rust en werklust' (Grün, 2002, p.127) heerst.

Benedictijner spiritualiteit is 'niet gericht op verre en hoge idealen, alleen te bereiken door spirituele grootmeesters. Het heilige is voor haar het gewone; haar ascese is niet gericht op verheven ervaringen, maar op alledaagse toewijding aan kwaliteitsverbetering' (Derkse, 2003, p.9). De 'conversatio morum' (dagelijkse bekeering) is daarbij maatgevend: dagelijkse groei in kleine, realistische stapjes.

Wil Derkse zegt hierover: "De beste manier om jezelf te laten floreren en tot volle wasdom te komen, is niet zozeer door voor jezelf op te komen, maar door je in te zetten voor iets of iemand. Als leraar voor je leerlingen, als geliefde voor je partner of als minister voor je gemeenschap. Niet omdat je jezelf klein wilt houden, maar omdat je zegt: hier wil ik toe dienen." ('Benedictijnse wijsheid', 2013).

'Deep ecology' als bestemming

Deze spiritualiteit concentreert zich op de relatie tussen mens en natuur. 'Deep ecology' ziet deze relatie als een horizontale. De mens is partner van de natuur: gelijkwaardig en vanuit wederzijdse afhankelijkheid. Die afhankelijkheid is niet enkel praktisch en biologisch maar ook kwalitatief: zij-aan-zij, in wederzijdse liefde, nabijheid en egalitair (Van den Born, 2007, p.67).

Bestemming krijgt in elke spiritualiteit een andere invulling

In en door de natuur ontvouwt zich een wereld van betekenis en bestemming. Als we leren ons te verhouden als een partner van de natuur en ons realiseren dat mens en natuur elkaars identiteit en bestaan bepalen, dan kunnen menselijk en niet-menselijk leven bloeien.

Vervreemding van de natuur is vervreemding van ons menszijn en dus van onze bestemming. Praktisch gezien kan 'deep ecology' vorm krijgen in een ecologische levensstijl.

Ik illustreer de bestemmingservaring van deze spiritualiteit met het volgende citaat: "Ik heb ontdekt dat natuurbeleving mij dichterbij mijn eigen natuur brengt. Ik kan diep geraakt worden door de dauwdruppels in een spinnenweb of door het nijvere werk van bosmieren en krijg beter zicht op mijn eigen plek in het geheel... door het geluid van talloze vogels, door het glinsterende licht in de populierenblaadjes, door de geur die ik opsoef... waar ik voorheen me door plannen en verplichtingen in mijn hoofd gespannen en ontevreden voelde." (Aardewerk De Stegge, 2013)

Deze drie voorbeelden laten zien dat het begrip 'bestemming' in elke spiritualiteit een andere invulling krijgt. Het ligt voor de hand dat deze verschillende bestemmingservaringen ook op hun eigen manier vormend en richtinggevend kunnen zijn voor loopbanen.

Bestemmingservaringen en loopbaanbegeleiding

Ik denk dat de spirituele invalshoek voor het ervaren van bestemming in werk en loopbanen van grote betekenis kan zijn voor loopbaanbegeleiders. Wie mensen 'grip' leert krijgen op hun bestemmingservaringen, maakt een innerlijk loopbaan Kompas in hen wakker. Daar moeten vier dingen voor gebeuren.

Aandacht voor diepe, spirituele ervaringen

Allereerst moeten we aandacht leren besteden aan diepe, spirituele ervaringen die mensen in werksituaties hebben. Dat zijn we niet gewend. Vaak worden deze ervaringen onder het mom van 'coaching is geen pastoraat' of 'het moet wel zakelijk blijven' weggedrukt. Als we leren om 'de rijkdom van deze ervaringen' (Maso, 2004) te exploreren, boren we een goudmijn van zingeving aan.

Kennis van en open houding naar spirituele tradities

Het wakker maken van een innerlijk loopbaan Kompas vraagt ten tweede dat de loopbaanbegeleider inzicht in

en overzicht op spirituele tradities heeft om in te kunnen schatten welke spiritualiteit past bij de situatie van een cliënt. Zo kan de loopbaanbegeleider een passend interpretatie- en ontwikkelkader aanbieden. Dat veronderstelt tegelijkertijd dat dat soort 'matching' legitiem is. Dat zal voor de één een nogal forse (theologische) uitspraak zijn en voor de ander misschien weer een stap op weg naar een gladdere, commerciële spirituele supermarkt. Toch is het wel belangrijk om als loopbaanbegeleider een ontvankelijke 'open mind' voor andere spiritualiteiten te ontwikkelen. Dat kan het beste door vanuit een goed ontwikkelde eigen spiritualiteit open te staan voor andere spiritualiteiten. Daarmee komen we bij het derde punt.

Een zelfbewuste eigen spiritualiteit

Als je als loopbaanbegeleider aan de slag wilt met bestemmingservaringen van een cliënt, ga je aan de slag met het interpretatiekader van een spiritualiteit. Ik denk dat dat het beste kan als je zelf goed bent ingewijd in de spirituele traditie die je de ander aanbiedt. Dat is toch net wat anders dan goed geïnformeerd zijn. Daarmee is ook gelijk gezegd dat een loopbaanbegeleider niet van alle spirituele markten thuis kan zijn of hoeft te zijn.

Loopbaanbegeleider ook mystagoog

Door de aandacht voor spiritualiteit krijgt het werk van de loopbaanbegeleider een mystagogisch karakter. Hij wordt een tijdelijke tochtgenoot op de loopbaan die nu tevens een spirituele weg is geworden. Hij denkt mee over de eindbestemming en stelt een 'begaanbare weg' (Waaijman, 2000, p.561) voor. Dat is uitdagend, gecompliceerd en raakt ook aan de ziel van de loopbaanbegeleider zelf. Maar het is bijzonder de moeite waard. Spiritualiteit ontsluit een brede waaier aan invulling van het begrip 'bestemming' en mensen kunnen daar in hun loopbaan veel steun en richting aan ontleen. De uitdagingen van deze tijd, zoals de ecologische en financiële

crisis, vragen om mensen die zingeving en bestemmingsvragen in hun werk een centrale plek kunnen geven... en om loopbaanbegeleiders die hen daarbij helpen. ■

Drs. Eelco van den Dool is bedrijfskundige en docent-onderzoeker MVO & Business Spiritualiteit bij de Academie Mens & Organisatie van de Christelijke Hogeschool Ede. In het kader van een promotieonderzoek ontwikkelt hij een begeleidingsmethodiek voor spirituele vorming in sociaal-innovatieve bedrijven. Hij is co-auteur van 'Effectief Idealisme, op pad met pioniers', een boek over drijfveren en ervaringen van succesvolle idealisten.

Literatuur

- Aarde-werk De Stegge, Deep Ecology. Geraadpleegd op 4 april 2013, van www.aarde-werkde-stegge.nl/school/deep_ecology
- Benedictijnse Wijsheid, Benedictus tart de huidige tijdgeest. Geraadpleegd op 4 april 2013, van www.benedictijnsewijsheid.nl/jml/index.php/benedictijnse-wijsheid/35-benedictus-regel-tart-de-huidige-tijdgeest
- Born, J. van den (2007). *Thinking Nature, Everyday philosophy of nature in The Netherlands*. Nijmegen.
- Derkse, W. (2003). *Een levensregel voor beginners*. Tiel.
- Dool, E.C. van den, Dasselaar, M. van (2010). *Effectief Idealisme, op pad met pioniers*. Kampen.
- Grün, A. (2002). *Bezielend leidinggeven*. Kampen.
- Lucas, N. & Roessingh, M. (2013, 30 maart). 'Ze zullen me vermoorden. Maar als ik opgeef vergiftigt ik mijn ziel' *Trouw*.
- Maso, I., Andringa, G., Heussèr, S. (2004). *De rijkdom van ervaringen, theorie en praktijk van empirisch fenomenologisch onderzoek*. Den Haag.
- Waaijman, K. (2000). *Spiritualiteit, vormen, grondslagen, methoden*. Kampen.